

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.76)

УДК 658.14(477)

*Ю. О. Набатова,
к. е. н., доцент кафедри фінанси і кредит
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна
О. С. Чорненко,
магістрант кафедри фінанси і кредит
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, Україна*

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Iu. A. Nabatova
Ph.D., Associate Professor of Department of Financial and Credit,
Zaporizhian National Technical University, Zaporizhzhya, Ukraine
O. S. Chornenko
Magistrate of the Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhian National
Technical University, Zaporizhzhya, Ukraine*

WAYS AND DIRECTIONS FOR IMPROVING FINANCIAL ACTIVITIES OF SUBSIDIARY BUSINESS

Метою статті є дослідження основних методів оцінки фінансового стану підприємства та визначення можливих заходів направлених на покращення існуючого фінансового стану.

У статті розглянуто сутність фінансового аналізу та основні його завдання. Проаналізовано необхідність систематичного проведення аналізу фінансового стану підприємства. Визначено методи та групи показників за допомогою яких проводиться фінансовий аналіз. Проаналізовано основні шляхи щодо покращення фінансового стану підприємства та визначено комплекс основних заходів щодо підвищення ефективної діяльності та зміцнення його фінансової стійкості. На прикладі ПАТ «Мотор Січ» визначили необхідність дотримання оптимальної структури капіталу та прагнення до такого співвідношення величини власного та позикового капіталу, яке забезпечить максимальну рентабельність власного капіталу.

Виявлено, що систематичний аналіз фінансового стану дозволяє завчасно виявити негативні тенденції в роботі підприємства та запобігти ймовірності настання банкрутства, шляхом прийняття своєчасних антикризових заходів.

The purpose of the article is to study the main methods of assessing the financial condition of the enterprise and identify possible measures aimed at improving the existing financial state.

The instability of the market economy drives companies to constantly evaluate their financial situation and look for directions that will be aimed at increasing the efficiency of its activities.

The essence of financial analysis and its main tasks are considered in the article. The necessity of systematic analysis of the financial condition of the enterprise is analyzed. The methods and

groups of indicators by means of which the financial analysis is conducted are determined. The main ways of improving the financial condition of the enterprise are analyzed. The main ones can be: identification and mobilization of internal reserves, reduction of production costs, stimulation of incoming cash flows, optimization of marketing policy. It has been found that by measuring the effect of the financial leverage it is possible to reach the optimal structure of the capital and find a ratio of borrowed and class capital that would help minimize financial risks and maximize the return on equity.

For example, Motor Sich PJSC found that an increase in the amount of borrowed capital initially contributed to an increase in the return on equity, but its further increase, on the contrary, led to a reduction in the return on equity of the Motor Sich PJSC.

That is, they determined that it was necessary to investigate the structure of capital and to conduct its systematic analysis in order to approach the optimal capital structure, which would ensure the maximum return on equity capital.

It was revealed that systematic analysis of the financial state allows to identify in a timely manner negative tendencies in the work of the company and prevent the possibility of bankruptcy, by taking timely anti-crisis measures.

As a result of the study, a set of measures was created that would help the company to prevent the development of crisis phenomena, minimize the impact of negative factors, improve the efficiency of work and stabilize its financial situation.

Ключові слова: фінансовий аналіз; фінансовий стан; рентабельність; фінансовий важіль; ліквідність; власний капітал; позиковий капітал.

Keywords: financial analysis; financial condition; profitability; financial leverage; liquidity; equity; loan capital.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах ринкової економіки відповідність та ефективність прийнятих управлінських рішень на макро- та макrorівнях здебільшого залежить від результатів аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання, в результаті якого обчислюються не тільки окремі коефіцієнти та вивчається комплекс показників, а також відображаються різні аспекти фінансової діяльності підприємства. Нестабільність в розвитку нашої економіки створює необхідність кожному суб'єкту господарювання постійно шукати шляхи покращення та підвищення ефективності своєї діяльності. Тому дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання набуває особливої популярності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням значення та особливостей проведення оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання приділили увагу: Кірейцев Г. Г. [1], Грабовецький Б. Є [3], Обушак Т.А. [5], Безбородова Т.В. [11]

Визначенням проблем оцінки фінансового стану підприємства в умовах фінансової кризи приділила увагу Череп А.В., Кириченко Л.А. [4] та Акоюн А.А., Шмалюк Л.І. [10]

Данильчук І. [7] та Аверіна М.Ю. [9] у своїх роботах розглянули сутність фінансового стану та напрямками його покращення.

Питанням розробки шляхів покращення фінансового стану підприємства приділили увагу Дончак Л. Г., Ціхановська О. М. [2], Рудницька О. [6], Карпенко Г. [8], Конєва Н.О., Шаповалова І.О. [12].

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження основних методів оцінки фінансового стану підприємства та визначення можливих заходів направлених на покращення існуючого фінансового стану.

Виклад основного матеріалу. Функціонуючи в умовах ринкової економіки кожне підприємство має прагнути забезпечити такі умови та стан своїх ресурсів, щоб забезпечити безперерйне виробництво та виконання своїх фінансових зобов'язань. А це в свою чергу обумовлює необхідність аналізу фінансового стану підприємства та пошук напрямків оптимізації його роботи.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [13].

Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства можна представити у вигляді рис. 1.

Рис. 1. Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства
[Побудовано автором на основі [11]]

Об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства неможливо за допомогою одного показника, нехай навіть найважливішого. Це можливо лише здійснити лише за допомогою комплексної оцінки групи показників, що усебічно та детально характеризують діяльність підприємства.

До основних груп, що комплексно характеризують фінансовий стан підприємства можна віднести такі показники

- показники майнового стану;
- показники ліквідності;
- показники фінансової стійкості;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності [9].

В процесі аналізу фінансового стану підприємства використовують різноманітні методи, прийоми та моделі, застосування яких визначається конкретним випадком та залежить від того на що направлений фінансовий аналіз.

Варто зазначити, що найбільш поширеними є балансові методи, оцінка за допомогою коефіцієнтів, рейтингова та комплексна інтегральна оцінка, а також оцінка ймовірності банкрутства за допомогою статистичних моделей. Проте всі методи та моделі мають свої переваги та недоліки, які необхідно враховувати при аналізі фінансового стану підприємства.

Найкращим підходом до оцінки та аналізу фінансового стану підприємства буде застосування не тільки традиційних методів його діагностики, а й проведення комплексного аналізу фінансового стану. Такий спосіб оцінки в результаті дає змогу оцінити не лише підсумкові данні про рівень роботи підприємства, а й дозволяє сформулювати напрямки, що допоможуть підвищити ефективність діяльності підприємства, що відповідно призведе до покращення його фінансового стану.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства дозволяє визначити економічний потенціал підприємства та дає змогу оцінити його місце в конкурентних умовах ринку. Проведена оцінка фінансово-економічного та майнового стану створює інформаційну базу, що необхідна для прийняття важливих управлінських та фінансових рішень.

Головним завданням оцінки та аналізу фінансового стану підприємства є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності, допомогти знайти правильні управлінські рішення щодо покращення фінансового стану підприємства та запобігти його банкрутству.

Існує велика кількість шляхів, що направлені на підвищення ефективної діяльності підприємства, а саме:

- вибір ефективних методів управління фінансовою діяльністю підприємства;
- підвищення та активізація ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності;
- оптимізація поточних витрат;
- підвищення конкурентоспроможності продукції.

Використання цих та інших шляхів, які сприяють підвищенню ефективної діяльності підприємства, наприклад, розробка стратегії маркетингу, правильна оцінка фінансового стану та результатів

діяльності підприємства і залучення додаткових капіталовкладень - шлях до прибуткової та ефективної діяльності підприємства.

Одним з головних шляхів поліпшення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів підприємства - явних та прихованих.

Пошук резервів, які можуть бути використані для покращення фінансового стану підприємства, проводиться шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності [8].

Удосконалення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе за рахунок:

- збільшення виручки від реалізації;
- продажу частини основних фондів;
- рефінансування дебіторської заборгованості.

Скорочення вихідних грошових потоків можливе за рахунок:

- зниження витрат, які відносяться на собівартість продукції;
- зниження витрат, які покривають за рахунок прибутку.

Основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації. В свою чергу розмір виручки від реалізації залежить від:

- обсягів реалізації продукції;
- ціни одиниці продукції, що реалізується [8].

Щоб збільшити обсяги реалізації, треба максимально активізувати збутову діяльність підприємства. Стимулювати збут можна різними методами. Бажаний результат можна отримати наданням знижок покупцям, помірними зменшеннями цін, застосуванням масової реклами. Не існує для всіх підприємств єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації. Тип заходів залежить від особливостей конкретного підприємства та обраної ним стратегії маркетингу.

Також одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів підприємства;
- сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства [14].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Особливу увагу необхідно звернути увагу на приховані резерви.

Приховані резерви — частина капіталу, що ніяк не відображена в Балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами удосконалення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних фондів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу [15].

Першочерговим етапом у покращення фінансового стану українських підприємств є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу. Оптимізація ліквідності підприємства реалізується за допомогою оперативного механізму фінансової стабілізації – системи заходів, спрямованих, з одного боку, на зменшення фінансових зобов'язань, а з іншого, на збільшення грошових активів, що забезпечують ці зобов'язання [6].

Для оцінки ефективності визначення оптимального співвідношення позикового та власного капіталу розрахуємо рівень фінансового важеля на прикладі ПАТ «Мотор Січ». Ефект фінансового важеля показує на скільки відсотків зміниться рентабельність власного капіталу за рахунок зміни величини позикового капіталу.

Розрахунок рівня фінансового важеля для ПАТ «Мотор Січ» наведено у таблиці 1.

**Таблиця 1.
Рівень фінансового важеля 2015-2017 роки**

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		2015			2016			2017		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	20 756 541,00			25 251 032,00			29 243 457,00		
2	Власний капітал	14 234 040,00			16 315 142,00			19 381 433,00		
3	Позиковий капітал	6 522 501,00			8 935 890,00			9 862 024,00		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	8 500 000,00	8 890 932,00	9 000 000,00	6 000 000,00	6 408 459,00	6 500 000,00	8 000 000,00	8 462 431,00	8 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	1 304 500,20	1 304 500,20	1 304 500,20	1 787 178,00	1 787 178,00	1 787 178,00	1 972 404,80	1 972 404,80	1 972 404,80
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	7 195 499,80	7 586 431,80	7 695 499,80	4 212 822,00	4 621 281,00	4 712 822,00	6 027 595,20	6 490 026,20	6 527 595,20
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	1 295 189,96	1 365 557,72	1 385 189,96	758 307,96	831 830,58	848 307,96	1 084 967,14	1 168 204,72	1 174 967,14
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	5 900 309,84	6 220 874,08	6 310 309,84	3 454 514,04	3 789 450,42	3 864 514,04	4 942 628,06	5 321 821,48	5 352 628,06
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,41	0,44	0,44	0,21	0,23	0,24	0,26	0,27	0,28
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,18			1,42			1,33		

З даних таблиці 1 бачимо, що у ПАТ «Мотор Січ» одним з напрямків покращення свого фінансового стану є визначення оптимальної структури власного та позикового капіталу. Виходячи з отриманих результатів бачимо, що протягом 2015-2016 років підприємство залучило більше позикових коштів, що сприяло підвищенню рентабельності власного капіталу. Протягом 2016-2017 років відбулось збільшення величини позикового капіталу, що в свою чергу спричинило зниження рівня фінансового важеля з 1,42 до 1,33, що є негативною тенденцією і свідчить про те, що рентабельність власного капіталу знизилась. Отже, ПАТ «Мотор Січ» необхідно зменшити величину позикового капіталу, щоб забезпечити максимальний приріст рентабельності власного капіталу.

Тобто можна зробити висновок, якщо збільшення величини позикового капіталу спочатку призводить до підвищення рентабельності власного капіталу, то при подальшому його збільшенні рентабельність власного капіталу може навпаки зменшуватись. Тобто необхідно весь час слідкувати за співвідношенням власного та позикового капіталу та намагатися досягнути оптимальної пропорції їх співвідношення, щоб в результаті отримати максимальний рівень рентабельності власного капіталу.

Щодо показників ліквідності, попри позитивну динаміку коефіцієнтів необхідно не нехтувати заходами, щодо їх стимулювання. Фактори, які призведуть до підвищення показників ліквідності: зменшення величини поточних зобов'язань; збільшення вартості оборотних активів; зменшення вартості запасів (для поточної ліквідності); збільшення величини грошових коштів (для абсолютної ліквідності). Отже, змінюючи прогностичні значення визначених складових показника ліквідності можна керувати фінансовим станом підприємства.

Підприємству, що працює в умовах ринкової економіки слід приділити увагу оптимізації збутової політики. Необхідним стає активізація маркетингової політики, що буде направлена на просування продукції, яка має високу якість та нижчу від середньогалузевої ціну, що свідчить про її конкурентоспроможність, на ринку.

Також підприємство може попрацювати в напрямку розробки та виробництва нових видів продукції, які могли б зацікавити покупців та зайняти свою нішу на ринку. Вдале впровадження нового, «ходового» товару може досить позитивно вплинути на фінансовий стан підприємства.

Ще одним напрямком, щодо покращення фінансового становища підприємства це намагання реалізовувати увесь товар, що зберігається на складах підприємства, що дозволить зменшити витрати утримання складських приміщень, скоротити терміни реалізації товару та пришвидшити оборотність робочого капіталу.

Отже, можна сформулювати перелік заходів щодо підтримки фінансового стану підприємства на високому рівні:

- системний та безперервний аналіз фінансового стану та результатів діяльності підприємства;
- оптимізація структури витрат та джерел їх формування;
- розробка та впровадження фінансових стратегій;
- аналіз складових собівартості продукції та визначення шляхів її зниження;
- підтримка конкурентоспроможності продукції (послуг);
- розробка заходів щодо попередження кризових ситуацій;
- стимулювання збільшення вхідних грошових потоків;
- оптимізація розподілу прибутку та визначення більш ефективної дивідендної політики;
- розробка заходів щодо зниження зовнішньої вразливості підприємства.

Таки чином систематичний контроль за фінансовим станом підприємства та оцінка ефективності його діяльності, дотримання запропонованих заходів щодо підтримки стабільного стану та прогнозування важливих для роботи підприємства показників дозволить укріпити становище підприємства на ринку та забезпечити позитивні довгострокові перспективи в його роботі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Фінансовий стан – одна з найважливіших характеристик діяльності підприємства. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства допомагає сформулювати комплекс заходів, що допоможуть покращити фінансове становище підприємства та підвищити ефективність його роботи.

Важливою складовою в процесі покращення фінансового стану підприємства є пошук оптимального співвідношення між позиковим та власним капіталом підприємства, що в свою чергу сприяє мінімізації фінансового ризику та максимізації рентабельності капіталу.

В процесі поліпшення та підтримки фінансового стану підприємства можуть бути використані такі заходи: збільшення вхідних грошових потоків, зниження собівартості продукції, удосконалення організації виробництва, мобілізація внутрішніх резервів, удосконалення маркетингової політики підприємства, оптимізація розподілу прибутку, зменшення суми поточних фінансових зобов'язань.

Також дуже важливим є систематичне та детальне аналізування динаміки показників фінансового стану підприємства. Залежно від зміни яких будуть прийматися відповідні управлінські рішення, щодо зменшення впливу негативних факторів.

Отже, дослідження та пошук шляхів поліпшення фінансового стану є дуже важливою складовою успішної роботи підприємства, адже його оцінка та аналіз може допомогти мобілізувати фінансові ресурси, визначити напрямки покращення фінансового стану та допомогти уникнути кризових ситуацій.

Література.

1. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: [підручник] / Г.Г. Кірейцев. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. – 88 с.
2. Дончак Л.Г., Ціхановська О.М. Ділова активність підприємства та шляхи її зміцнення / Л.Г. Дончак, О.М. Ціхановська // Економіка та управління підприємствами. – 2017. – Випуск 10. – С. 250-255
3. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
4. Череп А.В., Кириченко Л.А. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / А.В.Череп, Л.А.Кириченко // Держава і регіони – 2008. – № 6. – С. 233–236.
5. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т. А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 92–100.
6. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / О.М. Рудницька, Я.Біленька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 639. – С. 132–138.
7. Данильчук І.В. Сутність фінансового стану підприємства та пошук управлінських рішень щодо забезпечення його ефективності / І.В. Данильчук // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць. – 2011. – № 17/2. – с.105-108.
8. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61–62.
9. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М.Ю. Аверіна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №9. – С. 92-100.
10. Акоюн А.А., Шмалюк Л.І. Основні проблеми оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / А.А. Акоюн, Л.І. Шмалюк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – № 25– С. 123-128
11. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. – С. 1-7
12. Конєва Н.О., Шаповалова І.О. шляхи покращення фінансового стану підприємств. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf.
13. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д., Булгакова С.О., Куліш А. П. Фінанси підприємств: Підручник. – 6. вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
14. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства // Економіка, фінанси, право. – К., 2009. - №7. – С.26-29.
15. Таранюк К.М. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / К.М. Таранюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/73896.doc.htm.

References.

1. Kireitsev H.H. (2012), *Finansovyi menedzhment* [Financial Management], ONAZ im. O.S. Popova, Odessa, Ukraine.
2. Donchak L.H. and Tsikhanovska O.M. (2017), “Business activity of the enterprise and ways of its strengthening”, *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, no. 10, pp. 250-255.
3. Hrabovetskyi B.Ye. (2009), *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Cherep A.V. and Kyrychenko L.A. (2008), “Problem definition the financial situation of enterprises in the financial crisis”, *Derzhava i rehiony*, no. 6, pp. 233-236.
5. Obushchak T.A. (2009), “The nature of the financial condition of the company”, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9, pp. 92-100.
6. Rudnytska O.M. (2009), “Ways to improve the financial condition of ukrainian enterprises”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 639, pp. 132-138.
7. Danylchuk I.V. (2011), “The essence of the financial state of the enterprise and the search for management decisions to ensure its effectiveness”, *Ekonomichnyi visnyk universytetu: Zbirnyk naukovykh prats*, no 17/2, pp. 105-108.
8. Karpenko H.V. (2010), “Ways to Improve the Financial Condition of the Enterprise”, *Ekonomika derzhavy*, no. 1, pp. 61-62.
9. Averina M.Iu. (2012), “Analysis and evaluation of the financial state of the enterprise: ways to improve”, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9, pp. 92-100.
10. Akopian A.A. and Shmaliuk L.I. (2010), “The main problems of assessing the financial state of the enterprise”, *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury*, no. 25, pp 123-128.
11. Bezborodova T.V. (2014), “Essence and necessity of the analysis of the financial state”, *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, no 1 (11), pp. 1-7.
12. Konieva N.O. and Shapovalova I.O. “Ways to improve the financial condition of enterprises”, available at: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf (Accessed 4 November 2018).
13. Poddierohin A.M., Bilyk M.D., Buriak L.D., Bulhakova S.O., Kulish A.P. (2006) *Finansy pidpriemstv* [Finances of enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.

14. Martsyn V.S.(2009), “The Reliability, solvency and financial stability are key components for assessing the financial condition of the enterprise” *Ekonomika, finansy, pravo*, no. 7, pp. 26-29.

15. Taraniuk K.M. “Ways of improvement of the financial condition of the enterprise”, available at: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/73896.doc.htm (Accessed 4 November 2018).

Стаття надійшла до редакції 16.11.2018 р.